

Педагогічна історіографія: стан, проблеми, виклики

Історіографічний аналіз як науковий метод історичних досліджень набув поширення в історико-педагогічних розвідках. Нині історіографія в історичній науці виокремилася в окремий науковий напрям і входить до переліку навчальних дисциплін, що вивчають майбутні історики. Водночас застосування історіографічного методу в історико-педагогічних працях супроводжується низкою проблем: невідповідність дослідників до застосування історіографічного методу, оскільки переважна більшість із них не має історичної освіти; незрозуміння важливості й обов'язковості здійснення історіографічного аналізу; відсутність в окремих дисертаціях історіографічного розділу, що знижує вірогідність новизни дослідження тощо. При цьому зазначимо, що історіографічний аналіз дає змогу виявити недосліджені або малодосліджені наукові проблеми, сконцентрувати навколо них дослідницькі зусилля, забезпечує актуальність і теоретичне значення дослідження, крім того, застосування цього методу є виявом культури дослідника. Історіографічний аналіз, що передбачає вивчення праць істориків освіти, відрізняється від джерелознавчого аналізу, який сконцентрований на першоджерелах.

Історіографічний огляд свідчить, що здобутки й проблеми української історіографії, методичні аспекти історіографічного процесу цілеспрямовано вивчають історики (О. Бойко, Я. Грицак, В. Бондар, Л. Зашкільняк, Я. Калакура, Г. Касьянов, І. Колесник, Є. Луняк, В. Смолій, В. Яремчук, О. Ясь та ін.) [2; 3; 4; 7; 8; 9; 10; 12; 13]. Цінними в методологічному вимірі є напрацювання Інституту історії НАН України, які представлені в численних розвідках, періодичному збірнику наукових праць «Історіографічні дослідження в Україні» за редакцією академіка В. Смолія (виходить із 1968 р.), присвяченому питанням з історії історичної науки, біоісторіографії, інституційної, регіональної та проблемної історіографії, теорії та методології. Теоретичні проблеми сучасної історіографії обговорювалися на Міжнародній науковій конференції «Виклики сучасної історіографії та український контекст» (Львів, 2001), науковому семінарі «Сучасна українська історіографія: проблеми методології та термінології» (Київ, 2005), круглому столі «Сучасна українська історіографія в інтелектуальних вимірах пострадянського культурного простору» (Київ, 2012). Із метою розвитку українських теоретико-методологічних традицій варті уваги й ретельного вивчення праці з означеного питання зарубіжних істориків (М. Гейзер (M. Gaither), М. Келлі (M. Kelly), П. Каспар (P. Caspard), Ж. Пімента (J. Pimenta), М. Фрімен (M. Freeman) та ін.) [14; 15; 16; 17; 18].

Історики педагогіки також осмислюють цю проблему на теоретико-методологічному рівні (Л. Березівська, Л. Голубнича, Н. Гупан, Н. Коляда, О. Петренко, О. Сухомлинська, В. Федяєва та ін.). Найповніше її досліджено в монографії Н. Гупана «Українська історіографія історії педагогіки» (2002) [1; 5; 11]. Про полярність міркувань щодо об'єкта, предмета, методики

педагогічної історіографії свідчать результати Всеукраїнської науково-практичної конференції «Джерельна та історіографічна основа сучасних історико-педагогічних досліджень» (Див.: Педагогічний дискурс : зб. наук. праць, 2013), Всеукраїнського науково-практичного семінару «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)» (Див.: Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017) : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, 2018) [6; 11].

На основі аналізу праць істориків та істориків педагогіки можна зробити висновок про те, що педагогічна історіографія в широкому розумінні – це сфера наукових знань, яка вивчає розвиток історико-педагогічної науки та її закономірності; у вузькому – це сукупність напрацювань із різних проблем історії педагогіки, освіти (освітні процеси та явища, педагогічна думка) у певний історичний період. Загалом історію освіти та педагогічної думки як окрему проблему можна вважати складником проблемної історіографії й водночас як галузь чи напрям історії педагогіки. На нашу думку, вживана в історичній науці термінологія може застосовуватися і в історії педагогіки, наприклад «педагогічна біоісторіографія», «педагогічна регіональна історіографія» тощо.

Вважаємо, що подальший розвиток педагогічної історіографії як складника історії педагогіки можливий за умови вирішення низки проблем: розроблення теоретико-методологічних підходів педагогічної історіографії з урахуванням теоретичних здобутків сучасних істориків з історіографії історичної науки; вивчення методології зарубіжної історіографії історії освіти; виокремлення педагогічної історіографії в окремий науковий напрям і навчальну дисципліну; створення курсів і навчальних посібників для студентів педагогічних спеціальностей із педагогічної історіографії тощо.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст.: історіографія питання / Л. Д. Березівська // Історико-педагогічний альманах / АПН України, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Всеукр. асоц. істориків педагогіки. – Умань, 2009. – Т. 1, № 10. – С. 15–28.
2. Бойко О. Д. Історіографія історії України : навч.-метод. посіб. для студентів денної форми навчання / О. Д. Бойко, Є. М. Луняк. – Ніжин : Ніжин. держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя, 2003. – 44 с.
3. Бондар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики / Вадим Бондар // Історіографічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2014. – Вип. 25. – С. 95–113.
4. Грицак Я. Українська історіографія. 1991–2001: десятиліття змін / Ярослав Грицак // Україна Модерна. – 2005. – Число 9. – С. 43–67.
5. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – Київ : А.П.Н., 2002. – 224 с.
6. Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017) [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, 16 трав. 2018 р. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В.,

Гарнавська С. В.]. – Текст. дані. – Київ, 2018. – 66 с. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/Sources_and_historiography_transformational_processes_2018.pdf (дата звернення: 16.10.2018). – Назва з екрана.

7. Калакура Я. С. Методологія історіографічного дослідження : наук.-метод. посіб. / Я. С. Калакура. – Київ : Київ. ун-т, 2016. – 319 с.

8. Калакура Я. С. Цивілізаційні орієнтири новітньої історіографії початку ХХІ ст. / Ярослав Калакура // Історіографічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2014. – Вип. 24. – С. 23–37.

9. Колесник І. Стан української історіографії та визначення її ролі в сучасному суспільстві // Сучасна української історіографії: проблеми методології та термінології (Київ, 17 червня 2004 р.) : матеріали семінару / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2005. – С. 27–28.

10. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія / Ірина Колесник. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2013. – 566 с.

11. Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. Вип. 15 : [у збірнику опубліковано матеріали ХІІ Всеукр. іст.-пед. наук.-практ. конф. «Джерельна та історіографічна основа сучасних історико-педагогічних досліджень», що відбулася 7–8 листоп. 2013 р. на базі Хмельниц. гуманітар.-пед. акад.] / Ін-т педагогіки НАПН України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2013. – 812 с.

12. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми : [колект. монографія] / за ред. Л. Зашкільняка. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2004. – 405 с.

13. Ясь О. Цивілізаційні дискурси світової та української історіографії : монографія / Олексій Ясь ; за наук. ред. О. О. Салати. – Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2017. – 288 с.

14. Caspard P. Cinquante années de débats et de recherches sur l'école française / Caspard Pierre, Condette Jean-François // Paedagogica Historica. – 2014. – Vol. 50, Iss. 6. – P. 786–796.

15. Freeman M. Review of periodical literature on the history of education published in 2016 / Freeman Mark, KirkeAlice // History of Education. – 2017. – Vol. 46, Iss. 6. – P. 826–853.

16. Gaither M. The Revisionists Revived: The Libertarian Historiography of Education / Gaither Milton // History of Education Quarterly. – 2012. – Vol. 52, Iss. 4. – P. 488–505.

17. Kelly M. G. The mythology of schooling: the historiography of American and European education in comparative perspective / Matthew Gardner Kelly // Paedagogica Historica. – 2014. – Vol. 50, Iss. 6. – P. 756–773.

18. Pimenta J. P. Education and the historiography of Ibero-American independence: elusive presences, many absences / Pimenta Joao Paulo // Paedagogica Historica. – 2010. – Vol. 46, Iss. 4. – P. 419–434.

І. В. Зайченко

До питання про кваліфікаційні ознаки педагогічної преси України другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Педагогічна преса України аналізованого періоду, як пам'ятка і матеріальної, і духовної культури, належить до джерел історичного походження, тобто створених у процесі людської діяльності в минулому. Для неї притаманні такі споріднені ознаки, як походження, авторство, вигляд,